

критикував свої попередні твори. Прозаїк А.Ворон теж це зробив у статті "З усію відвертістю" [11]. До речі, у післявоєнні роки він повністю відійшов від літературної творчості.

Під прес партійної критики підпадали й письменники, які у післявоєнні роки написали і надрукували чимало художніх творів. А коли видавали книги, які стали недовподоби "цеологам" від літератури, то за це серйозно карались. Це можна сказати про книгу оповідань "Березневий сніг" Івана Чендея, за що письменника виключили з партії, поему Петра Скунця "Розп'яття" про героя-фронтовика Івана Кубинця та книгу Фелікса Кривіна "Подражання театру", які за "ідейні" помилки були вилучені і спалені.

Отже, ми бачимо, якими брутальними і жорстокими були наслідки "радянізації" духовного життя літературної інтелігенції області.

Література

1. Новини Закарпаття.- 1995.- 25 лютого.
2. Там само, 1994.- 30 квітня.
3. Закарпатська правда.- 1946.- 6 жовтня.
4. Закарпатская Украина.- 1947.- 22 июня.
5. Там само. - 1947. - 12 березня.
6. Новини Закарпаття.- 1991.- 18 травня.
7. ДАЗО, ф. 2558.- оп. 1, од. зб. 971.- арк. 133.
8. Закарпатская Украина. - 1947.- 15 августа.
9. Новини Закарпаття. - 1998.- 24 березня.
10. Закарпатська правда. - 1959.- 4 липня; Наймити імперіалізму. Збірник.- Ужгород, 1960.- С.19-35.
11. Наймити імперіалізму. - С. 43-48, 36-42.

ФЕДІР КУЛЯ

ЗАКАРПАТСЬКІ ПОЕТИ-ПЕРЕКЛАДАЧІ 20-30-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТтя

У літературознавчому процесі на Закарпатті перекладознавство, як і власне переклад, зокрема з німецької класичної літератури, на нашу думку, залишається мало вивченим. Серед літераторів переважають, на жаль, суб'єктивні міркування: "А хто ж міг перекладати на Закарпатті з

німецької?", "Не було ж і не має перекладачів..." з такими міркуваннями ми зустрілися працюючи над книжкою "Закарпатська Гетеїана", яка вийшла до 250-річчя Йогана Вольфганга фон Гете [1].

У 20-30-ті роки - роки нашого духовного пробудження, німецька класична література, зокрема Гете, Шіллера, Гайне, Лессінга, від якої вішло свіжим струменем розкішності, правди і свободи, полонила молоду творчу парость: Ф.Потушняка, К.Феделеша, А.Карабелеша, Д.Поповича, як і тогочасних студентів гімназій - В.Маркуся, Й.Архія, Д.Вакарова, М.Симуника та інших. Студентам-гімназистам припали до душ слова Гете: "Нема нічого милішого за молодь з усіма її надами". Немаловажним чинником було й те, що навчання іноземним мовам у цих закладах мало чітко виражене практичне спрямування, як і те, що студенство орієнтувалося на своїх викладачів.

Звичайно, що переклади з німецької поетами-перекладачами 20-30-тих років різної вартості як у мовному, так і в художньому плані, але знаменно те, що своїми перекладами вони збагатили літературу краю, як і те, що також суттєво, прилучили закарпатського читача до німецької класики.

Федір Потушняк (1910-1960) - відомий вчений-археолог, письменник, перекладач і публіцист один чи не із перших переклав на українську мову баладу Гете "Лісовий цар" - "Der Erlkönig" та окремі уривки з роману "Страждання молодого Вертера" - "Die Leiden des jungen Werthers". Про переклади з німецької, як і з інших іноземних мов, Ф.Потушняком повідомлялося в періодичній пресі 30-тих років, зокрема на шпальтах газети "Українське слово".

Поетична творчість Гете і Гайне припала було до душі Кирилу Феделешу (1881-1950) - священику, професору Ужгородської і Берегівської гімназій, публіцисту, перекладачу. К.Феделеш народився 6 серпня 1881 року в с.Тополя (Словаччина), вчився у Мукачівській гімназії, закінчив Ужгородську духовну семінарію в 1909 році. Працював священиком у с.Тур'я-Пасіці, Розтоці Воловецького району, с.Руське Поле Тячівського району, а з 1923 року - професором релігії Ужгородської гімназії. У 1932-1938 роках - професор Берегівської гімназії. Будучи катехитом у Білках (1938-1939) - обирається депутатом до Сойму Карпатської України, 1939.

1946 роках був священиком у с.Липча. В 1946 році Феделеша було звинувачено в буржуазному націоналізмі і заарештовано. Номер в одному з таборів у м.Дніпропетровська 27 березня 1950 року.

З 1920 по 1945 рік Феделеш був активним дописувачем газети "Свобода", яка друкувала його вірші і оповідання, а також спархіального часопису "Душпастир".

В "Альманах Підкарпатських українських письменників", який вийшов друком у Севлюші (нині Виноградів) у 1936 році під редакцією А.Ворона і М.Храпка, увійшли два вірші у перекладах Феделеша "Лісовий цар" Гете, "Лорелай" Гайне, а також його оповідання "Молитва".

ЛІСОВИЙ ЦАРЬ[2]

Гете,

1. Хто єздить так пізно в ночі бурній?
То батько дитину несе в дім свій.
Гріє та голубить, на руках держить,
Він рідину дитину до серденька тулить.
- 2.— Чом дрожиш, дитино, очка зажмуря?
Ти не бачиш, татку, лісного царя?
Царя з короною та із бородою? —
— Ні, синку, біліє туман над водою. —
- 3.Дитино любеніка, ходи-ж зі мною
Грати гру прегарну буду із тобою,
На лузі зеленім квіточками збирати,
В золоту одіжку тебе вбирати. —
- 4.— Татку мій, татку мій, бачиш, як ловить,
Лісовий царь шептом щось мені мовить... —
— Не бійся, дитино, то вітер гуде,
Та шелестить листя, на землю паде. —
- 5.— Чи підеш зі мною, хлопчику милий?
Дочки мої ждуть вже на танець нічний.
Колом іграють, пісню співають,
Вони тебе до сну заколихають.
- 6.— Татку мій, татку мій, що є по дубам?
Чи не дочки царя гайдаютися там?
Ні, синку, там пусто, заплющ собі очі,
То верби старі шумлять серед ночі,

7. Чарує, дитино, красота твоя,
Хочеш, не хочеш, будеш ти моя!
— Татку, мій татку, за мною жене
Лісовий царь вхопив, він мучить мене.
8. Іздаєсь так трівожно, мов вітром летить,
Дрожучу дитину, до себе туїть.
Дігнав вже до двору... жалібно глядить...
Дитина в руках його мертвна лежить.

Андрій Карабелеш (1906 - 1964), уродженець с. Тибани на Свалявщині, навчаючись ще в Мукачівській гімназії, в згодом в Ужгородській духовній семінарії (закінчив три курси), досить тонко відчув глубокий ліризм поезії Гете, як і любов до природи, до її таїнств і непередбаченості. У 1934 році Карабелеш закінчив філософський факультет Празького університету. Навчаючись в університеті Карабелеш одночасно як вільний слухач студіював у Празькій Академії мистецтв. Малював він, як і писав, легко, без зусиль, бо наснагу черпав у природі.

У 1936 році в Мукачеві на вечорі присвяченому ювілею Гете, він, читав вірші Гете і Гайне у власних перекладах: "Лесная роща" - "Heidenroslein", "Лесной царь" - "Der Erlkonig", "Весна" - "Der Frühling" та інші. А. Карабелеш, окрім з німецької, перекладав з грецької, латинської, англійської, угорської і чеської. А. Карабелеш, як перекладач, призабутий.

ВЕСНА [3] /Der Frühling/

Да, нет цветка в тени лесной,
Будь он малый и большой,-
Но капля влаги серебристой
Его омоет, как слезой.
И птицы нет такой на свете,
Чтобы весеннею порою,
Она не пела на рассвете,
Меж зеленоющей листвой.
И нет такой души дремучей,

Тут і далі збережено оригінал авторів за перводжерелами

Избитой горем и нуждой,
Чтобы весенний луч горючий,
Не осветил ее порой.

На початку 40-х років досить сміливо заявив про себе як перекладач, гімназист Хустської гімназії Василь Маркусь. Нині він відомий вчений-політолог, професор Чиказького університету (США), а з 1997 року - закордонний член НАН України. У своїх спогадах він зізнався, що до перекладу з німецької його прилучила вчителька німецької мови гімназії Ілона Лопарич. З Гете він переклав "Співака" - "Der Sanger" та "Чи знаєш край, де апельсини цвітуть" - "Kennst du das Land, wo Zitronen blühen?". Частина його перекладів опублікована в тижневику "Літературна неділя" за 1944 рік.

СПІВАК [4] / Der Sanger /

"Що чути там, за муром, вон,
і що звучить на мості?
Най чую й я чарівний тон
І в замку, любі гости!"
Се князь сказав, прилетів паж;
Юнак прийшов, наказ дав князь:
"Введи старня до зали!"

"Вітаю славне панство я
І, дами, вас вітаю!
Як много звізд на небесах!
Хто ж імена їх знає!?"
Закрийтесь, очі! Тут не час,
Серед розкоші, близку й крас
Ефектів пити чашу".

Співак понурі очі скрив
І вдарив в віці тони.
Спинився погляд лицарів
На дам розкішних лонах.
А князь, якому пісні звук
Припав до серця, дав ланцюг

Із золота принести.
“Не прошу я ланцюг й знаки,
Ти золото дай героям,
Перед сміливістю яких
Тупі вража зброя.
Ланцюг міністрям дай ти в дар!
Іх злата й так давить тягар.
Най придавить ще більше.

Співаю я, як вільний птах
Співає на галузі.
Лиши пісні, що грає на устах
Є платя по заслужі.
А, як можливо, прошу в'дно
Дай чашу крашого вина
Принести в чистім злоті!”
Приткнув до уст, сцішив до дна:
“О, напою блаженний!
Щасливий дім і сторона,
Де се є дар нужденним!
Щасливі ви мене спомніть
І Бога тепло прославіть.
Як вдячний я за напій вам”.

У першій половині 40-х років досить упевнено заявив про себе молодий викладач Ужгородської гімназії Йосип Архій (1920-1996). У газеті “Літературна неділя” (ч. 10 від 15 травня 1944 року) він видрукував переклад вірша Гете “Тульський король” - “Der Konig in Thule”. Це зрілий переклад як у мовному, так і в художньому аспекті.

ТУЛЬСЬКИЙ КОРОЛЬ [5] /Der Konig in Thule/

Прийшов мені на згадку
Король, що в Тулі жив,
І що дістав в пам'ятку
Від любки чарку див.

Померлої подарок
Цінив над все в життю,
Не знав він інших чарок,
Лиш чарку золоту.

Коли прийшлося вмирати
Під старість і йому,
Потомкам дав палати,
Не дав їм чарку ту.
Він вийшов з лицарями
В одну з вітцівських саль
Над море, повне снами,
І чисте, як хрусталь.

І взяв ту чарку в руки
І в море крізь вікно
Він верг її з розпуки,
Як вихилив вино.

І видів в чистім морю,
Як чарка воду ссе,
Й, заперши очі з болю,
Запер їх раз на все.

У царині художнього перекладу, зокрема з німецької, пробував себе і Дмитро Вакаров (1920-1945), випускник Хустської гімназії. Ця сторінка у творчій спадщині Вакарова також призабута. Можливо з тієї причини, що не все збереглося. Загинув поет в фашистських катівнях. У грудні 1940 році двадцятирічний Вакаров переклав “Дикая роза” - “Heidentröslein”, а також із Гайне “Весною” - “Im Frühling”.

ВЕСНОЮ [6] / Im Frühling/

Тихо шевелит душою
Тихий, нежний звон...
Вейся, пісенька, весною
Вівсь, под небосклон!
Радостно туда помчись ти: